

ЗЛАТНА КЊИГА БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Један од битних разлога за оснивање научног и књижевног друштва Матица српска, у Пешти 1826. године, била је заштита и унапређење њеног *Лейописа*, данас међу најстаријим књижевним часописима који излазе у континуитету. То говори у прилог чињеници да је Матица српска од самих почетка неговала издавачку делатност и да је она била један од кључних сегмената њеног рада и полуга утицаја на културну делатност Срба и других народа како у Аустроугарској монархији тако и шире. Како се каже у њеном основном статусу, „Намјереније Матице јест расаспрострањеније књижевства... тј. да се књиге српске рукописне на свет издају и распрострањавају”. Матица се јавља као издавачка установа, како ће се много касније јавити Српска књижевна задруга у Београду.¹

Матица српска, а нешто касније и Библиотека Матице српске, настављају да негују традицију издаваштва. Библиотека Матице српске данас објављује три серије каталога својих раритетних збирки – *Ђирилске рукописне књиге БМС*, *Кайјалої сїарих и реїких књига БМС*, *Кайјалої леїаїа БМС*; затим Едицију *Кайјалої њосебних збирки БМС*, књиге у едицијама *Траїови* и *Посебна издања*; зборник са Трибине *Савремени човек и савремени свеїї*. Библиотека је објавила *Грађу за исїорију Библиоїеке Маїице срїске* у шест књига, *Водич* о свом раду на више језика (1964, 1989, 1997, 2016), монографију *Библиоїека Маїице срїске: њоводом 185 їодина оїїварања за јавносїї* (2023), а такође је и суиздавач публикација са другим институцијама. Када су периодичне публикације у питању, објављује текућу *Библиоїрафију књига у Воїводини*, научни и стручни часопис *Годишњак Библиоїеке Маїице срїске*, своје гласило *Весїи*, каталоге изложби и друге публикације. Од 2016. године овим издањима придружује се и Едиција *Злаїна књига Библиоїеке Маїице срїске*.

На седници Управног одбора Библиотеке Матице српске, којом је руководио академик Миро Вуксановић, одлучено је да ће се 28. април обележавати као Дан Библиотеке Матице српске. Дан Библиотеке обележава се на датум од изузетног значаја за историју Матице српске. На тај дан 1864. године одржа-

на је последња пештанска седница Матице српске и целокупна покретна имовина, укупно 61 сандук, предата је Јовану Форовићу, власнику пароброда „Напредак“, који ју је без новчане надокнаде пренео у Нови Сад, тадашњу Српску Атину, у којој се и данас налази.²

Дан Библиотеке обележава се свечано уз присуство многобројних званица из културног и јавног живота покрајине, али и целе Републике Србије. Том приликом, угледним делатницима српске културе и науке, и библиотечким посленицима за допринос развоју библиотекарства и библиографског рада, додељује се Награда „Златна књига Библиотеке Матице српске“. Поред повеље и плакете, награду чини и округли сто о раду добитника, који се одржава у новембру исте године, као и зборник који окупља излагања са тог скупа.

Зборници се објављују у Едицији *Златна књига Библиотеке Матице српске* од 2016. године и конципирани су тако да се на почетку сваког зборника, као уводник, налази кратак есеј Селимира Радуловића, управника Библиотеке Матице српске и главног и одговорног уредника свих издања зборника, посвећен књизи и читању. Следи *Зайисник Жирија за Награду „Златна књига Библиотеке Матице српске“*, а затим радови учесника Округлог стола. Сваки зборник илустрован је фотографијама са доделе Награде „Златна књига Библиотеке Матице српске“, као и фотографијама са Округлог стола, посвећеног лауреату награде.

Први добитник Награде „Златна књига Библиотеке Матице српске“ био је академик Предраг Пипер, редовни професор универзитета, водећи српски слависта, научник и библиограф. Награда му је додељена на Дан Библиотеке Матице српске 2016. године. Зборник *Лингвистика и славистика у делу Преграја Пипера* окупља домаће, али и међународне лингвисте и слависте, који су са свог аспекта осветлили Пиперово дело. Уредник овог зборника је Драгана Д. Јовановић.

Поред уводног есеја управника Библиотеке Матице српске, у овом зборнику налази се и уводни текст о добитнику награде, председника жирија за доделу Награде „Златна књига Библиотеке Матице српске“ Мира Вуксановића. Следи рад Рајне Драгићевић који говори о мемоарској прози академика Пипера, са посебним освртом на књигу Милоша Јевтића *Живои језика: разговори са Преграјом Пипером*. Лука Меденица износи Пиперове ставове везане за теорију семантичких локализација, а његов допринос нормативној лингвистици осветљава Милан Тасић. Душанка Мирић говори о функционалном приступу феноменима граматике и језика у целини у научном деловању Предрага Пипера. Шта су вербалне асоцијације и који је Пиперов допринос њиховом проучавању тема је рада Милене Јакић. Академик Предраг Пипер бавио се проучавањем граматичке и лексичке семантике у српском, руском, пољском,

² Душица Грбић, „Вести у новосадској штампи о сеоби Матице српске из Пеште у Нови Сад, априла 1864. године“, *Годишњак Библиотеке Матице српске* (2015 [шт. 2016]): 66-69.

словеначком, македонском, украјинском, чешком, лужичкосрпском и другим словенским језицима, питањима опште лингвистике, историје словенске филологије и другим славистичким и лингвистичким питањима. Управо том сегменту његовог научног деловања посвећени су радови: Предрага Обућине, Даре Дамљановић, Митре Рељић, Здравка Бабића, Станислава Станковића, као и госта из Белорусије Миките Супрунчука. О Пиперовом библиографском раду говори Душица Грбић, док Мирјана Стојисављевић види Пипера као родоначелника српског филолошког програма. Јелена Стошић истиче идеју Предрага Пипера о значају заменичког система за схватање суштине семантичке структуре једног језика. Неда Павловић у свом раду представља Пиперова промишљања о неким нашим писцима, њиховом језику и њиховим језичким погледима, што је драгоценост за филолошку науку нашег језика.

Зборник под насловом *Пријоведни вез Радована Белој Марковића*, други по реду у Едицији *Злајна књија Библиотеке Мајнице српске*, осветљава дело познатог српског писца и успешног библиотечког посленика Радована Белог Марковића. Уредник зборника је Драгана Д. Јовановић.

У уводном делу налази се беседа о добитнику коју је је, на Дан Библиотеке Матице српске, изговорио Миро Вуксановић. Марковићев роман *Плава кайија* био је најинспиративнији за учеснике Округлог стола, па су тако о њему текстове написали Миро Вуксановић, Драгана В. Тодоресков, Стојан Ђорђевић и Оља Василева. Славко Гордић говори о Марковићевом роману *Лајковачка љубица*, а Марко Недић о његовим малим прозним формама. Весна Тријић бави се мотивом врана у роману *Пушњикова циљана*. Сања Анђелић пореди Марковићев роман *Лимунација у Ђелијама* са делом Исидоре Секулић *Кроника љаланачкој љубљи*. Мотивом смрти и ишчезнућа у прози Радована Белог Марковића бави се Наталија П. Јовановић, док мотив ватре у његовим делима обрађује Аљоша Нумић. Такође, и збирка приповедака Радована Белог Марковића *Живчана јајица* завредила је да се њоме позабаве Вања Јекић, Милица Кецојевић и Огњен Аксентијевић. Осим што је био књижевник, Радован Бели Марковић био је и дугогодишњи директор библиотеке у Лајковцу где је оставио дубок траг, о чему сведочи Остоја Продановић. На послетку, зборник се заокружује беседом самог лауреата на тему књига, као и изводом из разговора који је са Радованом Белим Марковићем водила новинарка Мила Милосављевић.

Трећи у низу зборника из Едиције *Злајна књија Библиотеке Мајнице српске* посвећен је познатом српском композитору, универзитетском професору и члану САНУ Светиславу Божићу и носи наслов *Бројаница Светислава Божића*. Композиције Светислава Божића написане на стихове Венцловића, Црњанског, Дучића, Настасијевића, Попе, и других српских писаца, посебно се истичу, а Божић потписује ауторство и јединствене поетске озвучене библиографије, која има више од хиљаду јединица. Уредник зборника је Драгана Д. Јовановић.

На самом почетку зборника објављене су две уводне беседе о добитнику, Мира Вуксановића. Тема српског песништва као инспирације за музичко

стваралаштво Светислава Божића главна је потка у радовима Милице Божић Синчук, Небојше Тодоровића, Анице Сабо и Соње Маринковић. Јован Делић истражује како је композитор био испирисан песмама Рајка Петрова Нога, док Бранка Радовић говори о естетизацији патриотизма код Божића и Црњанског. Весна Микић разматра Божићеву композицију за мешовити хор *Хомолска иџра*, инспирисану стиховима Васка Попе, а Јелена Јеленковић говори о омузиковљењу стихова Дејана Медаковића у опусу Светислава Божића. *Небесна литургија*, духовна поема владике Николаја Велимировића била је инспирација Светиславу Божићу да напише хорску композицију истог наслова о чему пише Игор Радета. Садејство музике Светислава Божића и поезије Јована Дучића и Момчила Настасијевића тема је рада Монике Новаковић. Дина Д. Војводић и Милош М. Маринковић разматрају композиторов сусрет са Црњанским на примерима песама *Химна* и *Сумаџра*. Снежана Николајевић приказује какав утицај има Студеница на живот и рад композитора Божића. Весна Пено говори о тишини која звучи у бројаници Светислава Божића. Божићево креативно повезивање са прошлошћу и византијском традицијом која одјекује и у садашњости разматра Иван Муди, гост из Португалије. Три аутора у овом зборнику, Милена Медић, Ивана Н. Медић и Марко С. Миленковић, из различитих углова осветљавају Божићеву оперу *Меланхолични снови њрофа Саве Владиславића*. Зборник се завршава текстом Рајка Петрова Нога о Божићевој музичко-поетској руковети *Србијо, иже јеси*.

Лауреат Награде „Златна књига Библиотеке Матице” за 2019. годину био је Лазар Чурчић, врсни познавалац старе српске књиге и старог српског издаваштва и штампарства, угледни библиотекар, библиолог и историчар српске књиге међународног угледа. Зборник радова *Лазар Чурчић – књигољуб и књигохранитељ* садржи тринаест текстова посвећених његовом делу. Уредник зборника је Оливера Кривошић.

На самом почетку, Душица Грбић, као Чурчићев дугогодишњи блиски сарадник, даје општи осврт на његов живот и рад. Мирјана Д. Стефановић говори о специфичностима језика и језичких облика које је Лазар Чурчић користио у својим књигама и текстовима. Он је био пасионирани истраживач старе српске штампане књиге, о чему у своме раду говори Катарина Мано Зиси. Боривој Чалић приказује Лазара Чурчића као врсног истраживача и познаваоца живота и дела Захарија Орфелина. У свом раду, Светлана Томин говори о доприносу Лазара Чурчића проучавању пете цетињске инкунабуле, а Душан Белча приказује Чурчића као поборника књижевног рада владике вршачког и митролита карловачког Јована Георгијевића. Ласло Пашћик представља лексикон Жојефа Сињеија са акцентом на српске књижевнике који су у њему заступљени. О старим српским књигама у Славистичкој библиотеци Универзитета у Падови говори гошћа из Италије Моника Фин. *Ејџиџом* је дело новосадског професора и будимског епископа Дионисија Новаковића и њиме се бави Жарко Војновић, као и Лазар Чурчић, у једном од својих текстова. Бранислава Јордановић у свом

раду пише о учешћу Лазара Чурчића као консултанта и рецензента у пројектима Педагошког музеја у Београду. Ненад Р. Љубинковић надахнуто говори о тројици великих зналаца са којима је сарађивао – Милораду Радевићу, Боровоју Маринковићу и Лазару Чурчићу. Као дугогодишњи предани библиотекар у Библиотеци Матице српске, Лазар Чурчић се бавио и истраживањем њене историје и деловања о чему је и писао. Тим сегментом његовог рада бави се Гордана Ђилас. Вера Црљић пише о ангажовању Лазара Чурчића на уређењу и рестаурацији библиотеке у Пакрацу у Славонији. Зборник затвара текст лауреата под називом *Мала сећања једној библиотекарки*.

Као пета књига у Едицији *Златна књига Библиотеке Матице српске*, 2020. године из штампе је изашао зборник *Марија Клеут – сагледавање контекста*, посвећен раду наше истакнуте историчарке књижевности, професорке емерите Новосадског универзитета Марије Клеут. Уреднице овог зборника су Љиљана Пешикан-Љуштановић и Оливера Кривошић.

Зборник отвара рад Љиљане Пешикан-Љуштановић, наглашавајући да научни рад Марије Клеут карактерише комплексно сагледавање предмета властитог истраживања у поетичком, књижевно-историјском, социокултурном контексту, и то не само у националним него и ширим оквирима. Снежана Д. Самарџија истиче значај монографије о Ивану Сењанину коју је Марија Клеут написала још пре три деценије, али која је и данас значајан извор за оне који се баве том тематиком. Вера Васић анализира значај лексиколошке анализе коју је Марија Клеут користила у тумачењима епске поезије. Скоро детективски минуциозно и свестрано истраживање које је Марија Клеут спровела, реконструишући постанак необичне рукописне књиге под називом *Ерланџенски рукопис*, тема је рада Лидије Д. Делић. Јасмина Јокић представља Марију Клеут као приређивача неколико збирки народне књижевности из Едиције *Библиотека усмене књижевности*, коју је објавила Матица српска у сарадњи са Институтом за књижевност и уметност у Београду. Марија Клеут је као истраживач, кроз сопствену визуру, понудила интерпретације везане за готово све жанрове усмене књижевности, а рад Смиљане Ђорђевић Белић осветљава специфичан део усмене лирике Срба северно од Саве и Дунава из 18. и 19. века – ројтанске песме – којима се бавила и добитница Награде „Златна књига Библиотеке Матице”. Оливера Радуловић у свом раду указује на значај истраживања Марије Клеут, посвећеног пословицама Јована Мушкатиrowића и њиховом односу према *Библији*. Рад Вање Баришић Јоковић бави се значајем приређивачке антологије *Једнославни облици народне књижевности* Марије Клеут, која се мора сагледавати у ширем књижевном контексту, као и у библиографском опусу ауторке. Радослав Ераковић анализира тумачења Марије Клеут приликом упоредног ишчитавања стваралаштва двојице Пишчевића, оца и сина – Симеона и Александра, учијим је делима описана судбина српских граничарских фамилија настањених у Русији. Драгољуб Перић у свом раду говори о интересовању Марије Клеут за бележења српског вербалног фолклора и обичаја који су прет-

ходили сакупљачком раду Вука Стефановића Караџића. На концу, Медиса А. Колаковић даје селективну библиографију радова Марије Клеут. Завршну реч даје сама добитница Награде „Златна књига Библиотеке Матице” својом причом о Библиотеци Матице српске.

За 2021. годину, лауреат Награде „Златна књига Библиотеке Матице” био је Горан Петровић, академик и један од најчитанијих и најпревођенијих српских писаца своје генерације. Зборник под називом *Традиција и фантасијика у делу Горана Пејровића* окупља текстове десет стручњака из области књижевности и лингвистике. Уредник зборника је Оливера Кривошић.

Рајна Драгићевић у свом раду говори са позиције лингвисте о односу Горана Петровића према језику и речима. Затим, Милош М. Ковачевић расветљава појам рекуренције, односно приказује различите врсте „понављања елемената и образаца” унутар Петровићеве приче *Бојородица и друја виђења*. Можда најпознатијим Петровићевим романом *Сийничарница код срећне руке* баве се три аутора – Ђорђе Писаров, Јелена Марићевић Балаћ и Милена Кулић – који са различитих аспеката дају своје виђење романа. Роман *Ојсага цркве Свејої Сјаса* у својим радовим анализирају Љиљана Пешикан Љуштановић и Јован Делић. Зоран Ђерић и Настасја Писарев представљају роман *Исјод ѿаванице која се љусја* свако из своје визуре. Милета Аћимовић Ивков анализира Петровићеву збирку записа *Прејраживач*. На послетку, зборник заокружује кратка прича Горана Петровића под називом *Нејознајћа реч*.

Љиљана Пешикан-Љуштановић, професорка емерита Новосадског универзитета и истакнута историчарка књижевности, примила је Награду „Златна књига Библиотеке Матице” за 2022. годину. Зборник посвећен њеном раду носи наслов *Љиљана Пешикан-Љуштановић – сјрасји чиијања* и уредиле су га Лидија Делић и Драгана Д. Јовановић.

Једна од уредница, Лидија Делић, отвара овај зборник својим радом, који даје преглед спектра проучавања фолклористичких истраживања Љиљане Пешикан-Љуштановић. Следи рад Дејана Ајдацића, који разматра допринос Љиљане Пешикан-Љуштановић тумачењу књижевне фантастике. Интересовање добитнице Награде „Златна књига Библиотеке Матице српске” за савремене фолклорне феномене и њихова интерпретација, тема су рада Смиљане Ђорђевић Белић. Љиљана Пешикан-Љуштановић бавила се и проучавањем кратких говорних форми у делима Нушића, Андрића и Александра Поповића о чему пише Милена Зорић Латовљев. Усмена књижевност је област којом се Љиљана Пешикан-Љуштановић континуирано бави. Овде се издваја посебно усмена лирска поезија и њени различити жанрови и аспекти, са посебним нагласком на дела намењена деци попут успаванки о чему говоре радови Јасмине Јокић и Иване Мијић Немет. Осим усмене лирике, Љиљана Пешикан-Љуштановић је тумач и фантастичне прозе за децу што је приказано у раду Драгољуба Перића. Истраживања фантастике свакако заузимају значајно место у богатом опусу добитнице Награде „Златна књига Библиотеке Матице” о чему пише

Тијана Тропин. Марија Клеут анализира књигу *Змај десџоџи Вук – мии, исџо-рија, џесма* што је уједно и докторска дисертација Љиљане Пешикан-Љуштановић. Пешикан-Љуштановић је такође приредила и пет антологија и антологијских избора, а једну од њих – под називом *Лирске народне џесме*, анализира у свом раду Јеленка Пандуревић. Тематски и методолошки разноврсним радовима Љиљане Пешикан-Љуштановић, посвећеним лирској усменој поезији, треба додати и радове посвећене проблематици погребне поезије, са акцентом на тужбалице, о чему у свом раду говори Данијела Поповић Николић. Да су научна интересовања добитнице Награде „Златна књига Библиотеке Матице” заиста разноврсна доказује и рад Мирослава Радоњића који се бави њеним аналитичким и студиозним сагледавањем драмске књижевности и позоришне уметности. Горана Раичевић се у свом раду бави иновативним тумачењима Љиљане Пешикан-Љуштановић дела Боре Станковића. Медиса А. Колаковић даје селективну библиографију радова Љиљане Пешикан-Љуштановић. Зборник је заокружен беседом саме добитнице Награде о Библиотеци Матице српске коју назива „чудесна кућа од књига”.

Зборници који се објављују у Едицији *Злајна књија Библиоџеке Матице српске* значајан су сегмент издавачке делатности Библиотеке. До сада је објављено седам књига зборника, са око сто радова домаћих и страних, еминентних, културних и научних радника. Текстове у зборницима пишу махом блиски сарадници и добри познаваоци рада лауреата Награде „Златна књига Библиотеке Матице”, осватљавајући можда неке скривене сегменте које нико до тада није изнео на светлост дана. С обзиром на чињеницу да је сваки зборник везан за једно име, он представља изузетан допринос проучавању рада и деловања тог посленика српске науке и културе.